

NOTATKI - NOTES

Marcin Stanisław Wilga

GRZYBOLUBKA LEPKA *ASTEROPHORA PARASITICA* (PERS.: FR.) SINGER W LASACH OLIWSKICH (TRÓJMIEJSKI PARK KRAJOBRAZOWY)

Asterophora parasitica (Pers.: Fr.) Singer in Oliwskie Forests (Trójmiejski Landscape Park)

Wśród grzybów (*Fungi*) występujących w rejonie Gdańska znajdują się również gatunki związane z innymi grzybami, bez których nie mogą one samodzielnie egzystować. Należy do nich nieliczna grupa wyspecjalizowanych, wielkoowocnikowych obligatoryjnych mikopasożytów, reprezentowana przez podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* (*Basidiomycetes*) i maczuźnika nasięźrzałego *Cordyceps ophioglossoides* (*Ascomycetes*) (por. Wilga 1993, 2004a). Na starych, rozkładających się owocnikach niektórych makrogrzybów stwierdzono także saprotroficznego pieniążka żółtobulwkowego *Collybia cookei*; gatunek ten wyrósł na *Russula* sp. (oddz. 135 leśn. Matemblewo, nadl. Gdańsk), a także na przejrzałym owocniku *Meripilus giganteus* (oddz. 130 tegoż leśnictwa).

Do interesujących micromycetes należy *Xanthoriicola physciae* (*Deuteromycetes*), obligatoryjny pasożyt złotorostu ściennego *Xanthoria parietina*, zauważony w okolicy Barniewic (teren nieleśny, leg. M. S. Wilga, det. M. Kukwa).

Wśród stwierdzonych w Lasach Oliwskich grzybów występujących na owocnikach innych macromycetes, znalazła się także dość rzadko notowana z terenu Polski grzybolubka lepka *Asterophora parasitica*, nazywana dawniej nicniczką pasożytniczą (por. Wojewoda 2003).

Lasy Oliwskie, gdzie stwierdzono ten gatunek, położone są we wschodniej części wysoczyzny Pojezierza Kaszubskiego, m.in. na obszarze administracyjnym Gdańska, i tworzą południowy fragment Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego (TPK) (por. Herbich i Herbich 2001, Wilga 2004b).

Opis gatunku

Grzybolubka lepka *Asterophora parasitica* (Pers.: Fr.) Singer [syn. *Nyctalis parasitica* (Bull.: Fr.) Fr.] jest przedstawicielem klasy *Basidiomycetes*, rzędu *Agaricales*, rodziny *Tricholomataceae*. Podawana jest z Europy oraz Ameryki Północnej, a także z północnej Afryki i Azji (Breitenbach i Kränzlin 1991, Philips 2001). Została umieszczona na polskiej „czerwonej liście zagrożonych grzybów wielkoowocnikowych”, w kategorii „narażone” (V – vulnerable) (Wojewoda i Ławrynowicz 1992). Pod względem ekologicznym zaliczana jest do grupy allobiontów (por. Orłóš 1966).

W Polsce gatunek ten jest rzadko notowany, znany obecnie z zaledwie kilku stanowisk (Wojewoda 2003). W końcu XIX i na początku XX w. grzybolubkę lepką stwierdzono m.in. w Ziębicach koło Ząbkowic Śląskich (Schröter 1889) oraz w rejonie Elbląga (Kaufmann 1912). Po II wojnie światowej wymieniana była na pięciu stanowiskach: we wsi Dobrucowa koło Jasła (Nespiak 1960), we wsi Pociecha w Puszczy Kampinoskiej (Skirgiełło 1968) oraz na Babiej Górze jako *Nyctalis*

parasitica (Bujakiewicz 1979). Gumińska (1999) podaje ten gatunek z Pienin, gdzie wyrósł on w ubogim wariantcie buczyny karpackiej *Fagetum carpaticum oxalidetosum*. Stanowisko grzyba stwierdzono także w Gorcach (Domański 1997).

Owocniki grzybolubki lepkiej mają do 1,5 cm średnicy, są w kolorze białoszarym z odcieniem liliowym. Młode okazy są stożkowate, a dojrzałe szeroko dzwonkowate z białą zasnąwką na brzegu jedwabistego kapelusza. Blaszkki są rzadkie, grube, białoszare, później czerniejące. Trzon, często skrecony, jest wysmukły, nieco kosmkowaty. Miąższ ma nieprzyjemny zapach, porównywany do zapachu mąki. Wysyp jest biały, zarodniki mają kształt owalny i wymiary: 5-5,5 x 3-4 µm.

Według Wojewody (2003), bazą pokarmową omawianego gatunku są owocniki mleczajów *Lactarius* sp. oraz gołąbków: smacznego *Russula delicata* i śmierdzącego *R. foetens*. Gatunek występuje m.in. w buczynie karpackiej *Dentario glandulosae-Fagetum* oraz w lasach z udziałem buka *Fagus sylvatica* i graba *Carpinus betulus*. Owocnikuje od lata do wczesnej zimy.

Stanowiska w Lasach Oliwskich

W Lasach Oliwskich autor po raz pierwszy zlokalizował grzybolubkę lepką w dolinie Samborowo (1996 r.), w części należącej do lasów komunalnych Gdańska – ATPOL DA80 (por. Wilga 2000). Owocniki tego gatunku wyrosły na zmumifikowanym mleczaju chrząstce *Lactarius vellereus*. Zbiorowiskiem, w którym napotkano grzybolubkę jest grąd gwiazdnicowy *Stellario-Carpinetum*, porastający dno doliny oraz dolną część jej zbocza. Grąd został zdegradowany m.in. poprzez introdukcję obcej siedliskowo sosny zwyczajnej *Pinus sylvestris* (patrz: zjawisko pinetyzacji czyli borowienia – Herbich i Herbich 2001). Kolejne okazy owocników z tego stanowiska, w postaci ekssykatu, zostały w 2003 r. przesłane do zbiorów Instytutu Botaniki UJ w Krakowie (KRAM, sine num.).

W 2005 r. gatunek ten stwierdzono na granicy rezerwatu przyrody „Źródlika w Dolinie Ewy” – pierwotna, prawidłowa nazwa to Dolina Świeżej Wody (ATPOL DA 80, oddz. 92 leśn. Renuszewo). Kilkanaście okazów owocników, nie przekraczających średnicy około 0,5 cm, wyrosło na butwiejącym owocniku, prawdopodobnie należącego do mleczaja chrząstki *Lactarius* cf. *vellereus* (ryc. 1). Stanowisko położone jest na zboczu doliny o wystawie północnej, w jego dolnym fragmencie, w zdegradowanym lesie mieszanym z udziałem buka, graba, świerka pospolitego i sosny zwyczajnej (siedlisko grądowe). W dnie doliny, na terenie rezerwatu, wykształcił się szuwar manny gajowej *Glyceria nemoralis*, co jest rzadkością na niżu (Herbich i Herbich 2001, Markowski i Buliński 2004).

Podsumowanie

Niniejszy artykuł stanowi kolejny przyczynek do poznania macromycetes Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego. Po II wojnie światowej mikrobiota Lasów Oliwskich, tak jak pozostałej części TPK, nie była szczegółowo badana, na co wskazuje brak publikacji – stąd również nie powstało dotąd jej syntetyczne opracowanie (Wilga 2002). W dostępnej literaturze mikologicznej nie odnaleziono informacji o roziedleniu na tym obszarze *Asterophora parasitica*.

Ryc. 1. Skupienie owocników grzybolubki lepkiej *Asterophora parasitica* na butwiejącym owocniku *Lactarius* cf. *vellereus*, Dolina Świeżej Wody w Lasach Oliwskich (fot. Autor).

Fig. 1. Concentration of fructifications of *Asterophora parasitica* on a rotting fruit body of *Lactarius* cf. *vellereus*, Świeża Woda Valley in Oliwskie Forests (Author's photo).

Obecnie grzybolubka lepka ma tu dwa odnotowane stanowiska, a jej egzystencja związana jest ze specyficznym podłożem – rozkładającymi się owocnikami należącymi do mleczajki chrząstki *Lactarius* (cf.) *vellereus*. Należy więc do grupy gatunków o szczególnie wyspecjalizowanej, bardzo wąskiej bazie pokarmowej. Pomimo dość pospolitego występowania w tym rejonie *L. vellereus* oraz nieco rzadziej gołąbków: *Russula delica* i *R. foetens*, na których grzybolubka lepka wyrasta, należy ją uznać za gatunek potencjalnie narażony na wyginiecie. W Lasach Oliwskich opisany powyżej takson może być częstszy, lecz prawdopodobnie jest przeoczany ze względu na niewielkie rozmiary owocników.

LITERATURA

- BREITENBACH J., F. KRÄNZLIN. 1991. Fungi of Switzerland. Vol. 3. Boletes and agarics. 1st part. Edition Mycologia. Luzerne: 300.
- BUJAKIEWICZ A. 1979. Grzyby Babiej Góry. I. Mikoflora lasów. (The Fungi of the Babia Góra Mt. I. The mycoflora of forests). Acta Mycol. 15, 2: 213-294.
- DOMAŃSKI Z. 1997. Nowe stanowiska rzadkich i interesujących grzybów w Polsce (New localities of rare and interesting fungi in Poland). Author Publisher, Warszawa.

- GUMIŃSKA B. 1999. Mikroflora Pienińskiego Parku Narodowego (Część VII). (Mycoflora of the Pieniny National Park. Part VII). *Fragm. Flor. Geobot. Ser. Polonica* 6: 179-187.
- HERBICH J., HERBICH M. 2001. Zbiorowiska roślinne – specyfika, zagrożenia i ochrona. In: PRZEWOŹNIAK M. (Eds.). *Materiały do monografii przyrodniczej regionu gdańskiego*. T. 6. Trójmiejski Park Krajobrazowy. *Przyroda – Kultura – Krajobraz*. Wyd. Gdańskie, Gdańsk.
- KAUFMANN F. 1912. Die In Westpreußen gefundenen Pilze, der Gattungen *Dermocybe*, *Myxaciium*, *Hygrophorus* und *Nyctalis*. *Ber. Westpr. Bot.-Zool. Ver. Danzig* 34: 199-233.
- MARKOWSKI R., BULIŃSKI M. 2004. Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Gdańskiego. *Acta Bot. Cassub.* 1: 1-75.
- NESPIAK A. 1960. Niektóre *Hymenomyces* z okolic Jasła i Krosna ze szczególnym uwzględnieniem rodzaju *Cortinatius*. *Monogr. Bot.* 10, 2: 79-101.
- ORŁOŚ H. 1966. Grzyby leśne na tle środowiska. PWRiL, Warszawa.
- PHILIPS R. 2001. Mushrooms and other fungi of Great Britain and Europe. In: <http://www.rogersmushrooms.com/gallery/DisplayBlock~bid~5577~gid~.asp>
- SCHRÖTER J. 1889 (1885-1889). Die pilze Schlesiens. Erste Hälfte. In: F. COHN (Ed.) *Kryptogamen Flora von Schlesiens*. 3 Band. 1 Hälfte. J. U. Kern's Verlag, Breslau.
- SKIRGIEŁŁO A. 1968. COMPTE-RENDU du IV-ème Congrès des Mycologues Européens 1968. *Acta Mycol.* 4, 2: 181-198.
- WILGA M. S. 1993. Stanowisko podgrzybka pasożytniczego *Xerocomus parasiticus* w Lasach Oliwskich. *Chronimy Przyr.* *Ojcz.* 49, 4: 90-94.
- WILGA M. S. 2000. Makrogrzyby (Macromycetes) doliny Samborowo w Lasach Oliwskich (Trójmiejski Park Krajobrazowy). *Acta Bot. Cassub.* 1: 113-118.
- WILGA M. S. 2002. Ginące i zagrożone gatunki grzybów wielkoowocnikowych w Lasach Oliwskich. *Acta Bot. Cassub.* 3: 117-122.
- WILGA M. S. 2004a. Maczużnik nasieźrzałowy *Cordyceps ophioglossoides* (Ereb.: Fr.) Link w okolicy Gdańska (województwo pomorskie). *Chronimy Przyr.* *Ojcz.* 60, 5: 98-101.
- WILGA M. S. 2004b. Chronione i zagrożone grzyby wielkoowocnikowe (macromycetes) Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego (Pomorze Gdańskie). *Przegl. Przyr.* 15, 1-2: 3-17.
- WOJEWODA W. 2003. Checklist of Polish larger Basidiomycetes. Krytyczna lista wielkoowocnikowych grzybów podstawkowych Polski. W: Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków.
- WOJEWODA W., ŁAWRYNOWICZ M. 1992. Czerwona lista grzybów wielkoowocnikowych w Polsce. In: ZARZYCKI K., WOJEWODA W., HEINRICH Z. (Eds.). *Lista roślin zagrożonych w Polsce*. Wyd. 2. Instytut Bot. PAN im. W. Szafera, Kraków: 27-56.

Summary

Asterophora parasitica (Basidiomycetes) were recorded at two sites in Oliwskie Forests. This species feeds on rotting fructifications of fleecy milkcap *Lactarius cf. vellereus*.